

КУЧМІЙ

Тетяна Олександрівна
tane4ka060293@ukr.net

УДК 336:343.973

ЗЛОЧИННІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗБАГАЧЕННЯ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ МОДУСаспірант, головний
державний виконавець,
Тернопільський районний
відділ державної виконавчої
служби Головного
територіального управління
юстиції у Тернопільській
областіCRIMINAL TECHNOLOGIES OF THE FINANCIAL SUMMARY:
THEORETICAL AND METHODOLOGICAL MODE*KUCHMIY Tetiana Oleksandrivna – postgraduate student, the chief state executor, Ternopil district department of state executive service of the Main territorial administration of justice in Ternopil area*

У статті розкрито ідейно-теоретичні аспекти технологій злочинного збагачення у фінансовій сфері як способу вчинення складних злочинних діянь та розкрито класифікацію даної злочинної діяльності. Визначено теоретико-методологічний модус розслідування економічних злочинів у фінансовій сфері з використанням технологій злочинного збагачення. Окреслено етапи здійснення злочинної діяльності в кредитно-фінансовій сфері діяльності банків. Проаналізовано напрями організації планування розслідування злочинів у фінансовій сфері. Визначено способи вчинення злочинних діянь у бюджетній сфері.

* * *

В статье раскрыто идейно-теоретические аспекты технологий преступного обогащения в финансовой сфере как способа совершения сложных преступных деяний и раскрыто классификацию данной преступной деятельности. Определены теоретико-методологический модус расследования экономических преступлений в финансовой сфере с использованием технологий преступного обогащения. Определены этапы осуществления преступной деятельности в кредитно-финансовой сфере деятельности банков. Проанализированы направления организации планирования расследования преступлений в финансовой сфере. Определены способы совершения преступных деяний в бюджетной сфере.

* * *

The article reveals the ideological and theoretical aspects of technologies of criminal enrichment in the financial sphere as a method of committing complex criminal acts and discloses the classification of this criminal activity. The theoretic and methodological mode of investigation of economic crimes in the financial sphere with the use of technologies of criminal enrichment, carried out by organized groups for the purpose of obtaining material benefits and using legal forms of economic activity is determined. As for the vast majority of technologies for criminal enrichment and for technologies of criminal enrichment in the banking sector, there are complex schemes of criminal activity. Thus, the article outlines a number of stages of committing criminal activity in the credit and financial activities of banks, each of which includes the commission of a number of crimes to achieve a criminal purpose.. The directions of organization of planning of the investigation of crimes in the financial sphere are analyzed, since planning of investigation of a certain economic crime or their aggregate gives an opportunity to focus on the most important problems, solve the most urgent tasks in a timely manner, to determine the ways and means of achieving the set goal, and to provide effective control in the course of financial investigations. The methods of committing criminal acts in the budget sphere are determined, since the study of methods for carrying out criminal activity with the use of technologies of criminal enrichment, their classification and essence allow to make the necessary recommendations for investigation of such crimes, since such crime is characterized by the presence of basic and subordinate crimes that are interrelated to obtain criminal purpose.

Ключові слова: злочинна діяльність, економічна сфера, технології злочинного збагачення, організована злочинність

Ключевые слова: преступная деятельность, экономическая сфера, технологии преступного обогащения, организованная преступность

Keywords: criminal activity, economic sphere, technologies of criminal enrichment, organized crime

ВСТУП

У новітніх економічних умовах злочинна діяльність у фінансовій сфері посилює тенденції до зростання, демонструє надсучасні механізми та способи вчинення злочинів.

Прогалини у законодавчій базі, відсутність контролю за законністю дій підприємців, зміна форми власності та інші економічні процеси створюють умови для здійснення злочинів із використанням злочинних технологій. Для вирішення питань стосовно виявлення, розслідування та запобігання злочинам у фінансовій

сфері існує потреба у глибокому вивченні закономірностей злочинності та нових підходів, прийомів і методів їх вчинення, адже технології злочинного збагачення являють собою сукупність злочинних дій для досягнення мети.

МЕТА РОБОТИ

Сучасна злочинність характеризується організованістю – з одного боку, а з іншого – економічною спрямованістю. Злочини у сфері фінансів становлять особливу суспільну небезпеку та вчиняються із використанням складних фінансових схем. Саме тому, пи-

тання поглиблення розуміння сутності технологій злочинного збагачення у фінансовій сфері та особливостей методик їх розслідування є актуальним, своєчасним та виступає метою даної роботи.

МЕТОДИ ДОЛІДЖЕННЯ

Методологічну основу роботи складають наукові праці, наукові матеріали періодичних видань, ресурси Internet. У ході проведення дослідження застосовуються методи аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Злочини у сфері фінансів є чинником негативного впливу на розвиток держави. Сучасні економічні злочини характеризуються складними та продуманими способами і методами їх вчинення.

Для позначення складної злочинної діяльності, що включає способи та прийоми, які застосовують злочинці під час здійснення економічних злочинів, вико-

ристовується термін «технологія». Так, А.Ф. Лубін технології злочинної діяльності розуміє як сукупність всіх процесів, які складають злочинну діяльність. А.Ф. Волобуєв під злочинними технологіями збагачення називає комплекси взаємопов'язаних злочинів, що вчиняються організованими групами з метою отримання матеріальної вигоди і з використанням легальних форм господарської діяльності. На наш погляд, найбільш влучним визначенням дефініції «технологія злочинного збагачення» наведено В.Б. Смеліком, який розглядає її як систему злочинів різних видів, пов'язаних закономірними зв'язками та спрямованих на досягнення загальної злочинної мети [1, с. 978].

Водночас науковці під час дослідження економічної злочинності розрізняють такі 9 основних видів технологій злочинного збагачення (табл. 1).

Таблиця 1

Основні види злочинних технологій збагачення [розроблено автором на основі [2]]

№	Види злочинних технологій збагачення	Злочинні дії
1	Технологія розкрадання безготівкових коштів з використанням комп'ютерної техніки для здійснення фіктивних електронних платежів	Характерний для банківської сфери. «Хакер» чи працівник банку викрадає грошові кошти з рахунків клієнтів банку.
2	Технологія злочинної діяльності шляхом обману	Укладання фіктивного договору на умовах попередньої оплати з наступним заволодінням грошовими коштами партнера. Дана технологія характерна для організованих злочинних груп, які спеціалізуються на пошуках підприємців, схильних до ризикованих операцій заради великих прибутків.
3	Технологія злочинного збагачення шляхом заснування інвестиційної фірми з наступним заволодінням грошовими коштами вкладників	заснування так званих «фінансових пірамід»
4	Технологія розкрадання грошових коштів шляхом уведення в обіг фіктивних платіжних документів	підроблення злочинними групами чи окремими особами платіжних доручень, векселів та інших цінних паперів, що є засобами платежу
5	Технологія злочинного збагачення шляхом обманного одержання і привласнення кредиту	укладання кредитного договору з банком, а саме подача підроблених документів, які гарантують повернення кредиту
6	Технологія злочинного збагачення шляхом одержання безпідставного відшкодування з державного бюджету податку на додану вартість	використовуються фіктивні документи про здійснення експорту товарів
7	Технології розкрадання бюджетних грошових коштів шляхом придбання у комерційних структур товарів, одержання від них послуг за завищеними цінами	укладання службовими особами бюджетних установ чи організацій невігідних господарських договорів, внаслідок чого державні кошти перетікають до чиновників та наближених до них осіб
8	Технологія злочинного збагачення шляхом використання під час укладання господарських договорів реквізитів фіктивних підприємств і, відповідно, перекладання на них обов'язку сплати податків	створення недобросовісними підприємцями фіктивних підприємств, виготовляються фіктивні документи, печатки.
9	Технологія злочинного збагачення шляхом створення так званих конвертаційних центрів та надання за їх допомогою незаконних послуг	ухилення від сплати податків, а також з метою відмивання нелегальних доходів, шахрайства, незаконного відшкодування податку на додану вартість

У своїй праці «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: теоретико-правовий аспект» В.П. Захаров виділяє три пов'язані між собою елементи у технології злочинного збагачення. Перший полягає у діях, що спрямовані на безпосереднє отримання доходів кримінального походження і пов'язані із вчиненням основних злочинів. До цієї групи дій відносять:

- шахрайство;
- привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем;
- незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту піддакцизних товарів;

- зловживання владою або службовим становищем;
- перевищення влади або службових повноважень;
- контрабанда.

Другий елемент складають дії, що виступають способом чи необхідною умовою вчинення основного злочину. До таких належать:

- службове підроблення;
- підроблення документів, печаток, штампів;
- незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима.

Третій елемент характеризує дії, що спрямовані на приховування слідів виникнення злочинних доходів

осіб, які їх отримали, а також осіб, котрі ініціюють і здійснюють їх відмивання, створення видимості законного походження цих доходів [3, с. 185].

Звертаючи увагу на класифікацію технологій злочинного збагачення та можливих способів їх здійснення слід вказати на те, що усі види злочинних технологій пов'язані із злочинами. Зокрема, найбільш вагомими, на наш погляд, є банківська та бюджетна сфери, що найбільш уразливі до таких видів злочинної діяльності.

Як і для переважної більшості технологій злочинного збагачення, так і для технологій злочинного збагачення у банківській сфері є існування складних схем злочинної діяльності. Так, можна виділити низку етапів здійснення злочинної діяльності у кредитно-фінансовій діяльності банків, кожен з яких включає вчинення ряду злочинів для досягнення злочинної мети:

- першим етапом виступає намір заволодіння кредитними ресурсами банку, тут має місце фіктивне підприємництво;

- другим етапом є безпосереднє заволодіння ресурсами банку, шляхом шахрайства з фінансовими ресурсами;

- третій етап полягає у приховуванні вчиненого злочину. Найчастіше на даному етапі застосовується фіктивне банкрутство [4, с. 44].

Серед злочинів у банківській сфері слід виділити наступні: використання фіктивних документів для отримання кредитів, нецільове їх використання або неповернення кредитних коштів; створення і випуск у безготівковий платіжний оборот фіктивних коштів; видача кредитів за неправомірну вигоду, зловживання владою або службовим становищем; ухилення від сплати податку та інших обов'язкових платежів; використання фіктивних розрахункових операцій, створення фіктивних фірм.

Бюджетна сфера є досить привабливим об'єктом злочинних посягань. Так, виділяють дві групи способи вчинення злочинів у бюджетній сфері. Першу групу складають злочини, що полягають у розкраданні бюджетних коштів. Друга група включає злочини, що пов'язані із порушенням бюджетного законодавства без ознак розкрадання [1, с. 979].

Саме для першої групи характерними є технології

злочинного збагачення, як система діянь злочинців, спрямована на досягнення однієї мети, що в значній мірі полягає у:

- безпідставному одержанні бюджетного відшкодування податку на додану вартість;

- обманному одержанні фінансової допомоги з бюджету з метою подальшого її привласнення;

- привласненні коштів службовими особами бюджетних установ під час здійснення закупівель через фіктивні фірми-посередники для завищення ціни та інші.

Під час розслідування злочинів вчинених із використанням технологій злочинного збагачення слід приділити увагу плануванню такої діяльності, адже саме розроблення програми дій з встановлення обставин злочину дасть можливість всебічно та ефективно здійснити розслідування економічної злочинності.

Слід виокремити напрями організації планування розслідування злочинів у сфері економіки, серед яких:

- вивчення, опрацювання та систематизація всього обсягу інформації, що має місце на час розслідування;

- вивчення тактичних та стратегічних цілей розслідування на кожний період висунення версій;

- визначення слідчих дій, організованих заходів задля отримання доказової інформації;

- визначення видів та послідовності слідчих дій чи інших заходів;

- створення організаційної слідчо-оперативної моделі забезпечення безпеки учасників кримінального провадження [5, с. 8].

Планування розслідування певного економічного злочину чи їх сукупності дає можливість зосередити увагу на найважливіших проблемах, своєчасно вирішити найактуальніші завдання, визначити шляхи та засоби досягнення поставленої мети, а також забезпечити ефективний контроль при здійсненні фінансових розслідувань.

В основу методики розслідування злочинів пов'язаних із використанням технологій злочинного збагачення покладено низку методів, які мають місце для застосування у практичній діяльності (рис. 1).

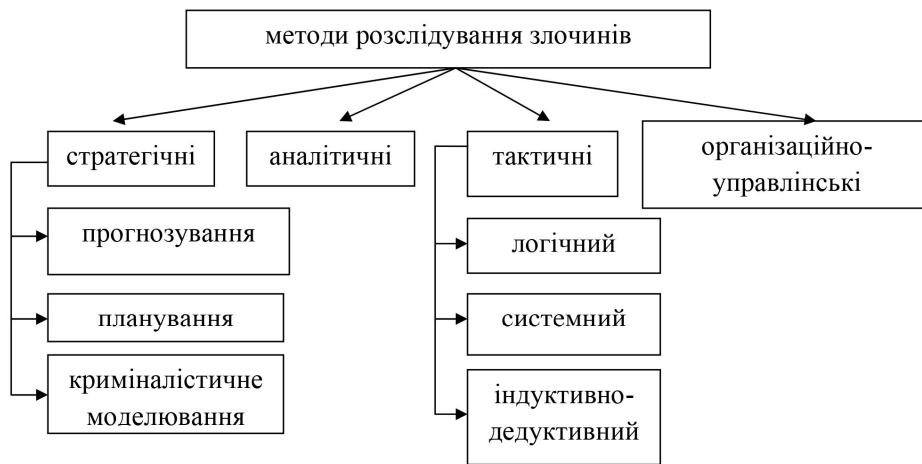

Рис. 1. Методи розслідування злочинів пов'язаних із використанням технологій злочинного збагачення [розроблено автором]

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи викладений матеріал, можна зробити такі узагальнення:

По-перше, економічна злочинність як соціально-негативне явище потребує різнобічного дослідження, розроблення комплексу рекомендацій стосовно розслідування та попередження злочинів у фінансовій сфері.

По-друге, вивчення способів здійснення злочинної діяльності з використанням технологій злочинного збагачення, їх класифікація та сутність дозволяють зробити необхідні рекомендації для розслідування таких злочинів, адже така злочинність характеризується наявністю основних та підпорядкованих злочинів, які взаємопов'язані для отримання злочинної мети.

По-третє, розслідування технологій злочинного збагачення полягає у виокремленні низки структурних елементів, серед яких значну роль посідає поетапність та послідовність дій, а також планування організації дій при здійсненні розшукової діяльності, яка полягає у застосуванні певної методології.

Список використаних джерел

1. Степанюк Р.Л. Типові технології злочинної діяльності в бюджетній сфері України. *Форум права*. 2011. № 1. С. 977-981.
2. Бірюков Г.М. Співвідношення дефініцій «технологія» та «спосіб» здійснення легалізації (відмивання) «брудних» коштів у наукових дослідженнях вчених. *Збірник наукових праць Міжрегіональної фінансово-юридичної академії*

(економіка, право). 2011. № 1(1). С. 132-136.

3. Захаров В.П. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: теоретико-правовий аспект. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2014. № 801. С. 180-186.

4. Джу́жа О. Злочини у сфері кредитно-фінансової та банківської діяльності: кримінологічний аналіз. *Право України*. 2000. № 11. С. 43-45.

5. Ортинський В. Особливості планування розслідування злочинів у сфері економіки. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2017. № 861. С. 4-10.

References

1. Stepaniuk R.L. Typical technologies of criminal activity in the budgetary sphere of Ukraine. *Law Forum*. 2011. № 1. pp. 977-981. (in Ukrainian).

2. Biriukov H.M. The relation between the definitions of "technology" and "method" of legalization (laundering) of "dirty" funds in scientific research of scientists. *Collection of scientific works of the Interregional Finance and Law Academy (Economics, Law)*. 2011. № 1 (1). pp. 132-136. (in Ukrainian).

3. Zakharov V.P. Legalization (laundering) of proceeds of crime: theoretical and legal aspect. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic"*. Law. 2014. № 801. pp. 180-186. (in Ukrainian).

4. Dzhuzha O. Crimes in the field of credit-financial and banking activities: criminological analysis. *Law of Ukraine*. 2000. № 11, pp. 43-45. (in Ukrainian).

5. Ortynskyi V. Features of planning crime investigation in the sphere of economy. *Bulletin of the national university "Lviv Polytechnic"*. Law. 2017. № 861, pp. 4-10. (in Ukrainian).